Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova

Modificările recente a conceptului „starea de neputință a victimei" în doctrina şi legislația penală a Republicii Moldova

Victor MORARU*

Abstract:

First of all, the author establishes the basic concept of the disability state. So, disabilities are an umbrella term, covering impairments, activity limitations, and participation restrictions. An impairment is a problem in body function or structure; an activity limitation is a difficulty encountered by an individual in executing a task or action; while a participation restriction is a problem experienced by an individual in involvement in life situations. Thus disability is a complex phenomenon, reflecting an interaction between features of a person's body and features of the society in which he or she lives. An individual may also qualify as disabled if he/she has had an impairment in the past or is seen as disabled based on a personal or group standard or norm. Such impairments may include physical, sensory, and cognitive or developmental disabilities. Mental disorders (also known as psychiatric or psychosocial disability) and various types of chronic disease may also be considered qualifying disabilities. A disability may occur during a person's lifetime or may be present from birth. A physical impairment is any disability which limits the physical function of limbs or fine or gross motor ability.

The great importance for the criminal doctrine of the Republic of Moldova represents an aggravating circumstance which is reflected as in General, both in Special Part of the Criminal Code, talking about "a minor under fourteen years of age, a person whose particular vulnerability, due to age, sickness or disability, or to any psychic or psychical deficiency or to a state of pregnancy, is apparent or known to the perpetrator". Also, the criminal doctrine existed in this sphere was analysed. Finally, some useful conclusions were proposed.

* Doctor în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Drept, Catedra Drept penal şi Criminologie.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Keywords:
Disability, impairments, activity limitations, physical, sensory, and cognitive or developmental disabilities, mental disorders, a minor under fourteen years of age, a person whose particular vulnerability, due to age, sickness or disability, or to any psychic or psychical deficiency or to a state of pregnancy, is apparent or known to the perpetrator.

Realitatea actuală demonstrează cu certitudine că atât organele de urmărire penală cât şi instanţele de judecată se confruntă cu unele dificultăţi ce ţin de aprecierea justă şi corectă a faptei de omor săvârşit cu bună ştiinţă asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitând de starea de neputinţă cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vârstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor.

Circumstanţa agravantă a omorului intenţionat *„starea de neputință a victimei"* este una nouă şi pentru prima dată a fost introdusă în legislația penală a Republicii Moldova numai în anul 1997, art.88 fiind completat cu o nouă circumstanţă agravantă „săvârşit, profitând de neputința victimei de a se apăra" prin legea nr.1146 din 09.04.1997.*

Mai târziu, în legea penală din 18 aprilie 2002, această agravantă este prevăzută în lit. (e) alin. 2 art. 145 CP RM, fiind numită *„profitând de starea de neputință a victimei"*.† În legislația penală a Federației Ruse această circumstanţă agravantă pentru prima dată a fost introdusă în anul 1996 şi este prevăzută de lit. „в" alin. 2 art. 105 CP al Federației Ruse. Totodată, în Codul Penal al RSSFR din 1922 şi 1926 era prevăzută pedeapsa mai gravă pentru omorul săvârşit profitând de starea neputincioasă a victimei.‡ De aceea putem afirma cu certitudine, că noua lege penală a Federației Ruse s-a întors la dispoziția precedentă.

Conform ultimelor modificări care au avut loc în anul 2009 se conturează un alt concept al stării de neputinţă. La momentul actual semnul calificativ analizat include de facto trei circumstanţe agravante, cum ar fi:

- cu bună ştiinţă asupra unui minor;
- cu bună ştiinţă asupra unei femei gravide ;
- profitînd de starea de neputinţă cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vîrstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor.

Noțiunea „stare de neputinţă" figurează nu numai în Codul penal al Republicii Moldova, dar şi în unele acte normative din legislația în vigoare. Aşadar, conform prevederilor art. 28 Legea RM nr.1402-XIII din 16.12.97

* Codul Penal al Republicii Moldova din 24 martie 1961 // Veştile R.S.S.M., 1961, nr.10. - Chişinău: Cuant, 1997. art. 88.

† Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, nr.134. - Chişinău: Cartier, 2002. art. 145.

‡ Попов А.Н. Убийство при отягчающих обстоятельствах. - Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2003. с. 260.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

(M.O. al RM nr.44-46 din 21.05.1998) privind asistenţa psihiatrică, *persoana care se află într-o stare de neputinţă este recunoscută una incapabilă de a-şi satisface independent necesităţile sale vitale.*[*]

Totodată, conform prevederilor alin. 20) art. 12 „Atribuţiile poliţiei" din Legea RM cu privire la politie nr.416-XII din 18.12.1990 (M.O. al RM nr.17-19 din 31.01.2002) colaboratorii de poliţie sunt obligaţi să acorde, în limitele posibilităţilor, prim ajutor persoanelor care au suferit de pe urma infracţiunilor şi accidentelor, daca starea lor prezintă pericol pentru viaţa, sănătatea sau averea lor sau dacă *se află în stare de neputinţa* sau într-un alt impas, precum şi minorilor ramaşi fără supravegherea părinţilor sau a persoanelor care îi înlocuiesc.[†]

Potrivit prevederilor art. 24 din Legea RM cu privire la ocrotirea sănătăţii nr. 411-XIII din 28.03.95 (Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 22.06.1995) persoanele sunt asigurate cu asistenţa medicală urgentă în caz de *pericol pentru viaţă* (accidente, îmbolnăviri acute grave etc.). Lucratorii medico-sanitari si farmaceutici sunt obligaţi să acorde primul ajutor medical de urgenţă în drum, pe stradă, în alte locuri publice si la domiciliu, în orice oră de zi sau noapte. În caz de accidente, primul ajutor medical trebuie să fie acordat şi de lucrătorii poliţiei, ai serviciului de pompieri, de conducătorii auto.[‡]

Noţiunea de *„neputincios"* este interpretată ca „persoana care are nevoie de ajutor; care este inaptă de a face ceva pentru sine"; iar starea – este considerată o împrejurare reală fie obiectivă, fie subiectivă, în care se află persoana. Aşadar, din punctul de vedere etimologic al cuvântului „starea de neputinţă" - este o situaţie, în care se află persoana, când ea fiind determinată de unele împrejurări obiective sau subiective, are nevoie de ajutor sau este incapabilă de a întreprinde careva măsuri în favoarea sa.

Deoarece dispoziţia articolului 145 CP RM prevede răspunderea penală pentru omor intenţionat, atunci putem să prezumăm, că în cadrul infracţiunii dată se vorbeşte despre o astfel de stare când persoana din diferite cauze este inaptă de a se apăra la momentul atentării la viaţa ei.

După părerea noastră, starea de neputinţă poate fi atât permanentă cât şi temporară în dependenţa de împrejurările, care au determinat-o. Spre exemplu, persoana este aflată într-o stare de neputinţă din cauza unei maladii grave pe tot parcursul bolii, iar invaliditatea – posibil pe tot rămasul vieţii. Această împrejurare nu trebuie să influenţeze asupra recunoaşterii stării de neputinţă în cadrul cauzării morţii victimei.

Considerăm că, nu trebuie să influenţeze asupra calificării faptei nici împrejurările în urma cărora victima se afla în stare de neputinţă. Făptuitorul

[*] Legea RM nr.1402-XIII din 16.12.97 privind asistenţa psihiatrică // Monitorul Oficial al RM nr.44-46 din 21.05.1998

[†] Legea RM nr. 416-XII din 18.12.1990 cu privire la politie // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-19 din 31.01.2002.

[‡] Legea RM cu privire la ocrotirea sănătăţii nr. 411-XIII din 28.03.95 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 22.06.1995.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

poate să creeze astfel de condiţii de sine stătător pentru a înlesni săvârşirea omorului unei alte persoane, sau poate să se folosească de împrejurările cauzei care s-au format independent de voinţa lui. Pentru calificarea faptei este indiferent din care cauze victima s-a aflat în stare de neputinţă, principalul este, că făptuitorul, săvârşind omorul, a profitat intenţionat de starea de neputinţă a victimei. Deşi studierea literaturii de specialitate şi a practicii judiciare ne mărturiseşte clar că şi la capitolul dat există multe poziţii controversate.

În afară de art. 88 CP RSSM din 24.03.1961, noţiunea de „starea de neputinţă" era utilizată în trei articole ale Codului penal al RSSM din 24 martie 1961, şi anume:

- *pct. 5) art. 38 „Circumstanţe agravante"* - săvârşirea infracţiunii faţă de un copil, bătrân sau o persoană, care se află în stare de neputinţă de a se apăra;
- *alin. 1) art. 102 „Violul"* – violul, adică raportul sexual cu aplicare forţei fizice, ameninţării sau profitând de starea de neputinţă a părţii vătămate;
- *alin. 2 art. 114 „Lăsarea în primejdie"* – lăsarea cu bună ştiinţă fără ajutor a unei persoane, ce se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a lua măsuri de autoconservare din cauza vârstei fragede, bătrâneţei, bolii sau în general a neputinţei sale, în cazurile când cel vinovat fie că a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate, fiind obligat să-i poarte de grijă, fie că însuşi l-a pus într-o situaţie periculoasă pentru viaţă.

În legislaţia penală în vigoare noţiunea „starea de neputinţă" este întâlnită în următoarele articole:

- Lit. e) art. 77 CP RM – săvârşirea infracţiunii asupra unei persoane care nu a atins vârsta de 14 ani, faţă de o femeie gravidă sau o persoană care se află în stare de neputinţă;
- Lit. (e) alin. 2) art. 145 CP RM – omorul unei persoane săvârşit cu bună ştiinţă asupra unui minor sau a unei femei gravide ori profitînd de starea de neputinţă cunoscută sau evidentă a victimei, care se datorează vîrstei înaintate, bolii, handicapului fizic sau psihic ori altui factor;
- Alin (2) art. 158 CP RM – constrângerea persoanei la prelevarea organelor sau ţesuturilor pentru transplantare săvârşită asupra unei persoane despre care cel vinovat ştia cu certitudine că se află în stare de neputinţă ori în dependenţă materială sau altă dependenţă faţă de el;
- Art. 163 CP RM – lăsarea cu bună-ştiinţă, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinţei, în cazurile când cel vinovat fie că a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate, fiind obligat să îi poarte de grijă, fie că el însuşi a pus-o într-o situaţie periculoasă pentru viaţă;

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

- Art. 171 CP RM – violul, adică raportul sexual săvârşit prin constrângere fizică sau psihică a persoanei sau profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa;
- Art. 172 CP RM – homosexualismul, lesbianismul sau satisfacerea poftei sexuale în forme perverse, săvârşite prin constrângerea fizică sau psihică a persoanei ori profitând de imposibilitatea acesteia de a se apăra ori de a-şi exprima voinţa.

Totodată, în lit. b) alin. (2) art. 302 CP RM este prevăzută o circumstanţă agravantă a infracţiunii – *iniţierea sau organizarea cerşetoriei săvârşită asupra unei persoane cu grave deficienţe fizice sau psihice*; legiuitorul evidenţiind această împrejurare în una de sine stătătoare a arătat pericolul social sporit al acestei infracţiuni faţă de o astfel de persoană. După părerea noastră, faptul că victima are careva deficienţe fizice sau mintale grave mărturiseşte despre starea de neputinţă şi incapacitate de a opune rezistenţă.

În lit. e) art. 77 CP RM starea de neputinţă este recunoscută în calitate de circumstanţă care agravează răspunderea penală a făptuitorului. În art. 163 CP RM această împrejurare este considerată în calitate de semn al componenţei de infracţiune. În rest, starea de neputinţă este recunoscut în calitate de semn calificativ.

E de menţionat că articolele, în care se vorbeşte despre starea de neputinţă a victimei, prevăd răspunderea penală pentru infracţiunile contra personalităţii.

Această împrejurare ne impune să presupunem, că noţiunea „starea de neputinţă" trebuie să aibă o interpretare unanimă privitor la toate articole ale Codului Penal. Mai mult, toate noţiunile care se aplică în legislaţia penală trebuie să aibă o interpretare unanimă ce ar contribui la înţelegerea şi tălmăcirea corectă a legislaţiei în vigoare în general. Dacă vom admite ca noţiunea de *„starea de neputinţă"* să-şi schimbe conţinutul în fiecare articol din Partea Specială a Codului, atunci noi trebuie să acceptăm fărădelegi în practica de aplicare a normelor de drept.

Ca urmare, a apărut necesitatea de a crea o abordare unanimă a noţiunii *„starea de neputinţă a victimei"*. Tratarea diferită a unei asemenea stări în articolele sus-menţionate nu trebuie să ducă la modificarea şi denaturarea naturii juridice şi conţinutului acestei împrejurări.

Deoarece starea de neputinţă a victimei ca semn al componenţei de infracţiune a apărut în legea penală relativ demult, trebuie să analizăm dispoziţiile articolelor în care ea s-a utilizat până la adoptarea noului Cod Penal. Este vorba despre articolele 38, 88, 102 şi 114 CP RM din 24.03.1961 (respectiv art. art. 77, 145, 171 şi 163 CP RM din 18.04.2002).

Aşadar, în conformitate cu prevederile atât ale Codului Penal din 1961 cât şi ale Codului Penal în vigoare infracţiunea era considerată săvârşită în circumstanţe agravante dacă era îndreptată împotriva unei persoane aflate într-o stare de neputinţă.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Unii autori propuneau definirea stării de neputinţă ca „o astfel de stare psihică sau fizică a persoanei când ea nu poate să opună rezistenţa, spre exemplu, somnul victimei”.*

Totodată, alin. 2 art. 114 CP RM din 1961 „Lăsarea în primejdie” prevedea lăsarea cu bună ştiinţă fără ajutor a unei persoane, ce se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a lua măsuri de autoconservare din cauza vârstei fragede, bătrâneţei, bolii sau în general a neputinţei sale, în cazurile când cel vinovat fie că a avut posibilitatea de a acorda ajutor părţii vătămate, fiind obligat să-i poarte de grijă, fie că însuşi l-a pus într-o situaţie periculoasă pentru viaţă.

Dispoziţia articolului 114 CP RM din 1961 înainta o listă întreagă de condiţii care trebuiau menţinute:

- Lăsarea fără ajutor trebuia să fie comisă cu bună-ştiinţă, adică făptuitorul conştientiza atât împrejurările ce prezentau pericol pentru victima cât şi această nu poate să întreprindă măsurile necesare pentru a-şi salva viaţa;
- Victima acestei infracţiuni trebuia să întrunească două condiţii principale: a) să se afle într-o stare periculoasă pentru viaţă; b) să fie lipsită de posibilitatea de a lua măsuri de autoconservare;
- Cauza stării de neputinţă poate fi determinată de a) vârsta fragedă, b) bătrâneţe, c) boală sau d) de neputinţă în general, adică orice altă situaţie de natură obiectivă care mărturiseşte despre incapacitatea persoanei. Deşi, neputinţa victimei poate fi condiţionată şi de alte împrejurări, spre exemplu, accident.

În conformitate cu dispoziţiile art. 102 CP din 1961 şi art. 171 CP din 2002 violul se consideră săvârşit cu profitarea de starea de neputinţă a victimei în acele cazuri în care ea din cauza stării psihice, sau fizice (vârsta minoră, deficienţe fizice, tulburări sufleteşti, altă stare de neputinţă sau inconştienţă etc.) nu a putut înţelege caracterul şi esenţa acţiunilor săvârşite faţă de ea sau nu a putut opune rezistenţă vinovatului şi acesta intrând în raport sexual, înţelegea că victima se află în asemenea stare.

Totodată, conform prevederilor pct. 6 al Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 7 din 29 august 1994 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului nr. 38 din 20 decembrie 1999 şi nr. 25 din 29 octombrie 2001 cu privire la practica judiciară în cauzele despre infracţiunile sexuale, apreciind circumstanţele violării victimei care se află în stare de ebrietate, instanţele judecătoreşti trebuie să reiasă din aceea că drept stare de neputinţă în asemenea cazuri poate fi recunoscut numai acel grad de ebrietate, care o lipseşte pe victima de posibilitatea de a opune rezistenţă vinovatului. Pentru a recunoaşte violul săvârşit cu folosirea stării de neputinţă a victimei nu avea importanţă faptul dacă însuşi vinovatul a adus victima la aşa stare (i-a dat băuturi

* Курс Уголовного Права. Том 3. Часть Особенная / Под редакцией Г.Н. Борзенкова, В.С. Комиссарова. - Москва: Зерцало, 2002. с. 32

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim’s helplessness state” in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

spirtoase, substanţe narcotice, somnifere etc.) sau ea se afla în stare de neputinţă independent de acţiunile lui.*

Acum, însă, dacă făptuitorul a contribuit la apariţia stării de neputinţă a victimei în cazul săvârşirii infracţiunii de viol prin drogarea sau otrăvirea prealabilă a victimei cu scopul reducerii rezistenţei posibile ulterioare, atunci cele comise vor fi calificate conform lit. d) alin. (2) art. 171 CP RM – săvârşit prin drogarea sau otrăvirea prealabilă intenţionată a victimei.†

E de menţionat, că această Hotărâre a Plenului este în vigoare, de aceea recomandările privitor la determinarea stării de neputinţă se referă la toate articole ale Codului Penal unde se conţine această circumstanţă agravantă. Mai mult, faptul că la momentul intrării în vigoare a noului Cod Penal această hotărâre deja există nu are nici o însemnătate pentru practica judiciară. Totodată, nu negăm faptul că a apărut necesitatea elaborării unor hotărâri explicative noi atât în domeniul infracţiunilor contra vieţii cât şi în sfera infracţiunilor cu caracter sexual.

În contextul elucidării problemei date apare o întrebare logică: cine poate fi considerat aflat în stare de neputinţă?

În literatură de specialitate starea de neputinţă referitor la componenţa de omor se tratează diferit.

Marea majoritatea autorilor ruşi în mod unanim recunosc că în cazul dat omorul este săvârşit în lipsa rezistenţei din partea victimei, care este incapabilă de a se apăra în urma stării sale de neputinţă. Totodată, întrebarea privind împrejurările cauzei în urma cărora victima se află în stare de neputinţă, provoacă opinii controversate. În special, unii autori exclud starea de ebrietate alcoolică şi somnul din lista împrejurărilor care lipsesc victima de posibilitatea de a se apăra.

Aşadar, conform opiniei lui S.V. Borodin în calitate de victimă a omorului în sensul lit. e) alin. (2) art. 145 CP RM poate fi recunoscută atât persoana grav bolnavă, copil minor, persoana cu deficienţe mintale cât şi persoana care se află în stare de sincopă sau ebrietate când ea nu poate reacţiona la acţiunile făptuitorului.‡

T. Nurkaeva consideră că în lista persoanelor care se află în stare de neputinţă trebuie incluse acele persoane care în urma cărorva împrejurări obiective, inclusiv şi personale nu pot opune rezistenţa făptuitorului. După părerea autorului citat, neputinţa poate fi determinată de vârstă (bătrâneţea,

* Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 7 din 29 august 1994 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului nr. 38 din 20 decembrie 1999 şi nr. 25 din 29 octombrie 2001 cu privire la practica judiciară în cauzele despre infracţiunile sexuale // Culegere de hotărâri ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie (mai 1974 –iulie 2002), pag. 317.

† Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, nr.134. - Chişinău: Cartier, 2002. art. 171

‡ Бородин С.В. Квалификация убийств по действующему законодательству. - Москва: Юридическая литература, 1966. с. 34.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

vârsta minoră), boală, malformaţie fizică, starea de ebrietate, somn, poziţia corpului (persoana legată etc.), adică starea de neputinţă are loc atunci când victima omorului în urma stării sale fizice sau psihice este incapabilă de a se apăra.*

O poziţie asemănătoare ocupă marea majoritatea savanţilor. Spre exemplu, E. F. Pobegailo include în lista stărilor de neputinţă starea de inconştienţă, starea gravă de ebrietate, somnul etc.† A. I. Rarog şi-a exprimat opinia, că va fi drept omor cu circumstanţe agravante cazul când va fi cauzată moartea unei persoane minore, sau în timpul somnului, este grav bolnavă, sau este aflată într-o stare gravă de ebrietate alcoolică.‡

După părerea noastră, în lista persoanelor care se află într-o stare de neputinţă trebuie incluse persoanele bolnave, bătrânii, minorii care nu pot opune rezistenţa făptuitorului, precum şi persoanele care se află într-o stare de inconştienţă, stare gravă de ebrietate, somn etc., când făptuitorul, conştientizând faptul dat, săvârşeşte omorul intenţionat.

Totodată, trebuie de menţionat că există o altă grupă de autori care se ţin de poziţia contrar opusă.

Reieşind din lucrările publicate, primul autor care şi-a expus părerea ce diferă de la opinia unanim recunoscută este autorul S. Dementiev.§

Aşadar, autorul afirmă: „...stabilind răspunderea penală pentru omorul săvârşit, profitând de starea de neputinţă a victimei, legiuitorul a avut în vedere, că în cazul dat victimei sunt cauzate suferinţe deosebite şi suplimentare. Ea conştientizează că va fi omorâtă în curând, iar în urma stării sale fizice nu poate nici să opună rezistenţa, nici să cheme ajutor. Această stare a victimei făptuitorul o conştientizează din timp şi, ca urmare, acţionează mai cinic şi cu impertinenţă decât acela care omoară „din spate”...”**

Aici apare o întrebare logică: de unde autorul a luat, că legiuitorul a dorit anume agravarea răspunderii penale în cazuri când victimei sunt cauzate suferinţe deosebite şi suplimentare? Considerăm că nu este aşa. Cauzarea victimei suferinţelor deosebite şi suplimentare se include în circumstanţa prevăzută în lit. j) alin. (2) art. 145 CP RM „cu deosebita cruzime, precum şi din motive sadice”, de aceea nu este necesitate de a agrava răspunderea penală,

* Т. Нуркаева. Некоторые проблемы квалификации убийства, совершенного с отягчающими обстоятельствами // «Российский судья», 2004 г., № 7, стр. 27.

† Побегайло Э.Ф. Умышленные убийства и борьба с ними: уголовно-правовое и криминологическое исследование. - Воронеж: Издательство Воронежского Университета, 1965. с. 35.

‡ Рарог А.И. Квалификация преступления по субъективным признакам. - Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2002. с. 45.

§ С. Дементьев. Понятие беспомощного и бессознательного состояния // «Российская Юстиция». 1999. № 1. с. 43.

** С. Дементьев. Понятие беспомощного и бессознательного состояния // Российская Юстиция. 1999. № 1. с. 43.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim’s helplessness state” in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

deoarece legiuitorul a prevăzut deja circumstanţa dată în alineatul (3). Mai mult, nu suntem de acord nici cu afirmaţia autorului că: „...cauzarea morţii victimei în prezenţa rudelor apropiate trebuie calificată drept omor săvârşit, profitând de starea de neputinţă a victimei. În cazul dat făptuitorul conştientizează că pricinuieşte suferinţe psihice deosebite celor apropiaţi".*

După părerea noastră, exemplul dat demonstrează cert, că cauzarea suferinţelor deosebite nu poate fi considerată în calitate de temei pentru aprecierea omorului ca fiind săvârşit profitând de starea de neputinţă a victimei, deoarece omorul persoanei în prezenţa rudelor apropiate tradiţional se apreciază atât de doctrina penală cât şi de practica judiciară ca omorul intenţionat săvârşit cu deosebita cruzime.

În continuare, autorul argumentează: „...dacă lipsirea de viaţă a unei persoane care doarme sau se află în stare de sincopă este considerată omor calificat, atunci cum trebuie apreciate cazurile când persoana este omorâtă spontan din spate? Sau spre exemplu, soţul a aşteptat-o pe soţia, care a fost în pădure cu amantul ei. Soţul s-a ascuns după copac, şi când ea trecea pe alături, a împuşcat-o în ceafă. În cazul dat victima nimic nu a ştiut, logic, că nu a conştientizat că va fi omorâtă. Ca urmare, astfel de stare trebuie recunoscută pe bună dreptate inconştientă. În alt caz, s-ar primi că făptuitorul trebuie mai întâi s-o trântească jos şi să-i lămurească că ea va fi omorâtă, după ce va fi cauzată moartea".†

Nu putem fi de acord cu astfel de poziţie. După părerea noastră, în cazul dat a avut loc confundarea noţiunilor. „*Neconştientizarea pericolului la momentul atentatului criminal*" şi „*starea de inconştienţă*" nu sunt noţiuni identice.

Dacă persoana se află într-o stare de inconştienţă, atunci ea în orice caz n-ar putea să întreprindă careva măsuri pentru a opune rezistenţa făptuitorului, care intenţionat foloseşte starea de neputinţă a victimei în cadrul infracţiunii de omor.

Dacă persoana nu conştientizează, că în acel moment ea poate deveni victima unui atentat criminal asupra vieţii ei, atunci împrejurarea dată încă nu înseamnă că ea este neputincioasă. Este suficient de a arata un semn ca victima să atragă atenţia asupra acţiunilor făptuitorului şi să întreprindă măsuri necesare pentru contracararea atacului.

Cu alte cuvinte, în starea de inconştienţă victima nu poate să reacţioneze adecvat la evenimentele din jurul ei din diferite motive, iar în cazul neconştientizării pericolului creat – poate, dacă ar atrage atenţia. De aceea, identificarea inconştienţei cu neconştientizarea cărorva fapte este inadmisibilă, acestea fiind două categorii diferite care caracterizează atitudinea psihică a persoanei faţă de evenimentele din lumea înconjurătoare. Inconştienţa – reprezintă starea de conştiinţă, iar neconştientizarea – lipsa ideii (imaginii) despre

* С. Дементьев. Там же. Стр. 43

† С. Дементьев. Там же. Стр. 43

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

ceva într-o anumită perioadă de timp. În calitate de semn comun pentru ambele poate servi faptul că victima nu conştientizează la moment atentatul la viaţa ei. Însă, această stare nu ne permite să afirmăm că persoana în ambele cazuri s-a aflat în stare de inconştienţă, adică în stare de neputinţă, fiindcă natura lor juridică este diferită.

Inconştient înseamnă însoţit de pierderea conştiinţei, iar „a conştientiza ceva" – a înţelege ceva în deplină măsură. Ca urmare, neconştientizarea este ceea ce nu s-a clarificat, nu s-a înţeles până la urmă.

De aici rezultă o concluzie – pentru calificarea faptei în baza lit. e) alin. (2) art. 145 CP RM este necesar de a stabili, că la momentul omorului victima s-a aflat într-o stare care i-a creat obstacole să percepe adecvat împrejurările reale. Spre exemplu, omorul unei persoane care dormea, sau era într-o stare avansată de ebrietate alcoolică, ori cu deficienţă mintală. Dacă a avut loc omorul unei persoane care nu a conştientizat că se produce un atentat asupra vieţii ei, spre exemplu, prin surprindere, pe neaşteptate, din spate etc., atunci în cazul dat noi nu avem temeiuri legale pentru calificarea faptei conform lit. e) alin. (2) art. 145 CP RM, deoarece lipseşte agravanta „starea de neputinţă". Neconştientizarea atentatului criminal asupra vieţii sale nu înseamnă starea inconştientă a victimei, care constituie starea de neputinţă.

Totodată, S. Dementiev opinează, că omorul unei persoane care se află într-o stare inconştientă (somn, sincopă etc.) nu poate fi considerat ca omor cu circumstanţe agravante şi de aceea acţiunile inculpatului urmează a fi apreciate în baza alin. (1) art. 145 CP RM. După părerea autorului sus-citat, cazurile date nu sporesc pericolul social al faptei de omor. Mai mult, el subliniază că în baza lit. e) alin. (2) art. 145 CP RM trebuie calificat numai omorul victimei care s-a aflat în stare de neputinţă fizică, adică conştientiza caracterul faptei, iar din cauza stării sale fizice nu putea să opună rezistenţă, să cheme ajutor, sau să fugă de la acţiunile ucigaşului. Dacă victima nu a conştientizat esenţa celor ce se întâmplă şi faptul dat înţelegea inculpatul, atunci astfel de omor nu sporeşte pericolul social al infracţiunii în cauză.[*]

Nu putem fi de acord cu astfel de poziţie, deoarece autorul nu a adus nici un argument convingător în favoarea opiniei sale, într-un caz identificând agravanta „starea de neputinţă" cu „deosebita cruzime", iar în al doilea caz identificând noţiunile „starea inconştientă a victimei" şi „neconştientizarea pericolului", de aceea în cazurile date lipseşte starea de neputinţă.

Reieşind din cele expuse, putem deduce următoarele concluzii:

- Starea de neputinţă – este incapacitatea fizică sau psihică a făptuitorului;
- În cazul incapacităţii fizice victima nu poate să opună rezistenţa făptuitorului;
- În cazul incapacităţii mintale (psihice) victima nu înţelege caracterul şi importanţa acţiunilor îndreptate împotriva lui;

[*] С. Дементьев. Там же. Стр. 43

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

- Nu are însemnătate juridică faptul dacă însuşi vinovatul a adus victima la aşa stare sau ea se afla în stare de neputinţă independent de acţiunile lui;
- În calitate de stare de neputinţă a victimei se recunoaşte aflarea ei în aşa stare de ebrietate, care îl lipseşte de posibilitatea de a opune rezistenţa făptuitorului. La starea de neputinţă fizică se referă şi somnul victimei, deoarece victima în timpul ce doarme nu are posibilitate de a opune rezistenţa făptuitorului;
- Starea de neputinţă poate fi provocată de diferite împrejurări: accident, vârsta fragedă, malformaţii fizice, tulburările psihice, altă stare de incapacitate sau inconştienţă etc.;
- La răspunderea penală în baza acestui semn calificativ poate fi trasă numai persoana care intenţionat a profitat de starea de neputinţă a victimei la săvârşirea infracţiunii.
- Prezintă o atenţie deosebită construcţia normei prevăzute de art. 163 CP RM – lăsarea cu bună-ştiinţă, fără ajutor a unei persoane care se află într-o stare periculoasă pentru viaţă şi este lipsită de posibilitatea de a se salva din cauza vârstei fragede sau înaintate, a bolii sau a neputinţei. Ca urmare, putem face concluzia că legea penală distinge vârsta fragedă, bătrâneţea, boală şi starea de neputinţă. Cu alte cuvinte, vârsta sau boala victimei însuşi nu determină starea de neputinţă. Stabilirea acestei stări depinde de împrejurările reale ale cauzei.

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

References:

Codul Penal al Republicii Moldova din 24 martie 1961 // Veştile R.S.S.M., 1961, nr.10. - Chişinău: Cuant, 1997. art. 88.

Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, nr.134. - Chişinău: Cartier, 2002. art. 145.

Legea RM nr.1402-XIII din 16.12.97 privind asistenţa psihiatrică // Monitorul Oficial al RM nr.44-46 din 21.05.1998

Legea RM nr. 416-XII din 18.12.1990 cu privire la politie // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 17-19 din 31.01.2002.

Legea RM cu privire la ocrotirea sănătăţii nr. 411-XIII din 28.03.95 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.34 din 22.06.1995.

Hotărârii Plenului Curţii Supreme de Justiţie nr. 7 din 29 august 1994 cu modificările introduse prin Hotărârea Plenului nr. 38 din 20 decembrie 1999 şi nr. 25 din 29 octombrie 2001 cu privire la practica judiciară în cauzele despre infracţiunile sexuale // Culegere de hotărâri ale Plenului Curţii Supreme de Justiţie (mai 1974 –iulie 2002), pag. 317.

Codul Penal al Republicii Moldova nr.985-XV din 18 aprilie 2002 // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129, nr.134. - Chişinău: Cartier, 2002. art. 171

MORARU, V., (2010) Recent changes of the concept of „the victim's helplessness state" in the penal doctrine and legislation of the Republic of Moldova in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010